

Intézet és Levéltár (Inštitut in arhiv za raziskovanje menjave režima/sistema). Ustanovljen je bil leta 2013 ter se ukvarja z odkrivanjem, obdelavo in hrambo gradiva o dogodkih izpred tridesetih let.

Na koncu smo imeli še voden ogled po najbolj impozantni stavbi, in sicer po Nacionalnem inštitutu za kulturo. Inštitut skrbi za ohranjanje in popularizacijo madžarske kulture, prirejajo različne rokodelske tečaje (lončarstvo, tkalstvo ipd.), sodelujejo tudi s podobnimi institucijami v zamejstvu, tam, kjer živi madžarska narodna manjšina. Arhitekta stavbe in notranja oblikovalka so v vsako podrobnost vpletli delček madžarske kulture. Inštitut velja za simbolično mesto madžarske kulture. »*Dobro je sem vstopiti. Dobro je tukaj postati za trenutek, in dobro premisliti, kdo sploh smo,*« je na otvoritvi stavbe zapisal Péter Fekete, takratni državni sekretar na Ministrstvu za človeške vire.

Na sporedu je ostal še zadnji, tretji dan konference, ko je bilo ponovno na vrsti plenarno zasedanje.

Referati so bili v znamenju 150. obletnice združitve Budima in Pešte v Budimpešto. Tematika šestih referatov je bila bolj ali manj zgodovina Budimpešte, medtem ko so bili predavatelji arhivisti iz Mestnega arhiva Budimpešte, kjer tudi hranijo največ tovrstnega gradiva. Naslovi predavanj so bili naslednji: *Sejmi v Budimu in Pešti od srednjega veka do 19. stoletja, Prisotnost vojske v Budimu in Pešti v prvi polovici 18. stoletja, Pešt in Buda na sredini 18. stoletja v luči dnevnika Therese Corzan, Obalna straža v Pešti 1870–1874, Gospodarstvo v Budimpešti od združitve do druge svetovne vojne, Ljudski nadzor nad prestolnico in njenimi okrožji med letoma 1958 in 1989.*

Nagovor predsednika društva dr. Kenyeresa je bil kratek, zahvalil se je vsem predavateljem, pokroviteljem in udeležencem. Naznanil je tudi lokacijo naslednje konference, ki bo prvič v zgodovini društvenih konferenc v tujini, in sicer v Vojvodini, v sodelovanju z Zgodovinskim arhivom Senta.

Gordana Šövegeš Lipovšek

16. mednarodni simpozij Erbe

Freiberg (Saška), Nemčija, 6.–9. september 2023

V nemškem rudarskem mestu Freiberg na Saškem je na tamkajšnji rudarski akademiji (Technische Universität, Bergakademie Freiberg) med 6. in 9. septembrom 2023 potekal 16. mednarodni simpozij Erbe. Kot prejšnji je tudi ta simpozij bil namenjen obravnavi strokovnih vprašanj, ki se nanašajo na področja naravne in kulturne dediščine s področja rudarstva in metalurgije. Dogajanje na simpoziju je bilo v osnovi razdeljeno na dva dela. Prvi del je zajemal predavanja prijavljenih referentov in diskusijo ob njihovih prispevkih, drugi del je bil namenjen strokovni ekskurziji na območje premogovnika Steintal in v tovarno porcelana Meißen. In prav prvemu delu simpozija je namenjeno pričujoče poročilo.

Simpozij se je začel z uradnimi pozdravnimi nagovori predsednice mednarodnega odbora Erbe Angele Kugler Kießling iz Freiberga in Susanne Kandler, direktorice tamkajšnje univerzitetne knjižnice, ter predstavnikov univerze in mesta Freiberg.

V otvoritvenem prispevku je Angela Kugler-Kießling spregovorila in predstavila 30 let simpozijev Erbe. Pri tem je poudarila, da so že »ustanovni očetje« tega simpozija načrtali njegov potek v smeri interdisciplinarnega pogleda na naravno in kulturno dediščino rudarstva in metalurgije. V nadaljevanju je sledil zanimiv prispevek Andreasa Benza, vodje zbirke maket in modelov rudarskih ter metalurških naprav (Historische Modellsammlung) rudarske akademije v Freibergu, ki je v svojem prispevku podrobneje predstavil zbirko ter izzive,

*Čitalnica mestnega arhiva v Freibergu. Ob straneh se vidijo okrogli stebri, s katerimi so statično utrdili stavbno konstrukcijo
(Foto: Vinko Skitek)*

povezane z njenim ohranjanjem, uporabnostjo in digitalizacijo. V tem primeru predstavlja digitalizacija maket in modelov naprav enega izmed trših orehov, ki ga bo v prihodnje še treba streti za celovit prikaz delovanja posameznih kosov iz njihove zbirke. Težavo predstavljajo nezadostne možnosti za digitalizacijo 3D-predmetov, njihove notranjosti in načina delovanja. Do takrat imajo namen na rudarski akademiji pri študiju še vedno uporabljati originale. Za njim sta o svojih izkušnjah z digitalizacijo arhivskih in geoloških zbirk spregovorili Lisa G. Dunn in Joanne Lerud-Heck, ki sta se na simpozij povezali v živo iz domačega Kolorada v ZDA. Za njima je po video povezavi svoj prispevek predstavil tudi Peter Konecny iz rudarskega arhiva v Banski Štiavnici na Slovaškem. V svojem prispevku »Das slowakische Bergbauarchiv und seine Bestände nach dem Brand« je prikazal škodo, ki jo je v njihovem arhivu povzročil požar na eni od sosednjih stavb. Zbirke in fondi tamkajšnjega rudarskega arhiva sicer niso bili neposredno prizadeti od požara, a je večjo škodo povzročila voda za gašenje, s katero so gasilci preprečili, da bi se požar razširil tudi na stavbo arhiva. Kot že mnogokrat se je tudi v tem primeru izkazalo, da starejši zgodovinski objekti niso nujno najprimernejši za dolgoročno hrambo arhivskega gradiva. Dodatno težavo je gasilcem predstavljalo slabo razvejano hidrantno omrežje v starem delu Banske Štiavnice, v katerem je tudi rudarski arhiv.

V popoldanskem panelu prvega dne simpozija je Margarete Hamilton z dunajske univerze predstavila delo in življenje geologa Eduarda Suessa (1831–1914) ter njegovo vlogo pri gradnji dunajskega vodovoda in regulaciji reke Donave ter s tem izboljšane poplavne varnosti za mesto Dunaj. Ista avtorica je skupaj z geologom Yaroslavom Zechnerjem predstavila znanstvene stike Eduarda Suessa z ruskim geologom Vladimirjem Obrutschevim (1863–1956). Slednji je bil od leta 1928 naprej član sovjetske akademije znanosti. Zatem je zgodovinar Peter Hammer iz nemškega kraja Zschopau predstavil jubilejni kovanec v vrednosti 1 goldinarja, katerega je Avstro-Ogrska izdala leta 1875 v spomin na

rudnik Příbram na češkem in na tamkajšnji 1.000 m globok rudniški jašek. Z naslednjim predavateljem so se poslušalci prestavili iz 19. stoletja v prazgodovinsko dobo. Avstrijski raziskovalec Hans Katzenberger iz Innsbrucka je namreč v svojem prispevku primerjal nebesno ploščo iz Nebre in okroglo ploščo iz San Zena, na kateri so v krogu upodobljena bajeslovna bitja petelinov s konjskimi glavami. Prvi dan simpozija se je zaključil s prispevkoma Karle Oder iz Koroškega pokrajinskega muzeja – Muzeja Ravne na Koroškem in Slavice Glavan iz Muzeja Štore. Prva je po video povezavi podrobneje predstavila življenje in delo direktorja Železarne Ravne Gregorja Klančnika, medtem ko je druga s pomočjo filma predstavila razvoj in delo v železarni Štore od konca 19. stoletja naprej.

Drugi dan simpozija se lahko razdeli na avstrijsko-nemško-slovaški panel, ki je potekal v dopoldanskem času, in na slovensko-avstrijski panel v popoldanskih urah. Dopoldne je Pastucha Tomáš iz Banske Štiavnice predstavil prispevek o izzivih na področju digitalizacije zbirk slovaškega rudarskega muzeja, medtem ko je Petra Lukeneder z dunajske univerze predstavila projekt digitalizacije naravoslovne zbirke cistercijana patra Dominika Bilimeka (1813–1884), domačin in raziskovalec Marcus Herbig iz Freiberga je v svojem prispevku izpostavil odkritja kemijskih elementov na prelomu iz 19. v 20. stoletje. Edina slovenska predstavnik v dopoldanskem panelu je bila Tatjana Dizdarevič iz Centra za upravljanje z dediščino živega srebra Idrija, ki se je v svojem prispevku osredotočila na podnebne spremembe in njihov vpliv na dediščino živega srebra v Idriji.

Popoldanski del drugega simpozijskega dne je bil obarvan skoraj popolnoma v slovenske barve. Kot prvi predavatelj je nastopil Marko Mugerli iz Gornjesavskega muzeja Jesenice, ki je поблиže predstavil gozdnogospodarske načrte kranjske industrijske družbe, ki jih hrani njihov muzej. Za njim je zbirko posodja iz cinka oziroma pocinkane pločevine predstavil Gašper Oitzl iz Narodnega muzeja Slovenije. Arhivist Vinko Skitek je v nadaljevanju predstavil rudarsko sodišče Breže (Friesach) na Koroškem in rudnik srebra v Razborju pri

*Zunanji izgled fasade dela mestnega gradu v Freibergu, katerega so preuredili v sodobne depoje. Od prvotnega gradu je v tem delu stavbe ostala samo zunanja lupina. Nove depoje so zgradili za zunanji zidovi kot samostojen objekt
(Foto: Vinko Skitek)*

Slovenj Gradcu v drugi polovici 16. stoletja. Aljaž Pogačnik iz Gornjesavskega muzeja Jesenice se je v svojem referatu navezal na lastnike gorenjskih rudarskih in železarskih obratov kot mecene in podpornike umetnosti. Izredno zanimiv je bil tudi predzadnji prispevek tega panela, v katerem je Tomaž Majcen iz Laškega predstavil nova spoznanja o ozkotirni železnici Laško–Trobni dol. Kot zadnji od referentov je nastopil dunajski geograf Gerhard Fasching, ki je v svojem prispevku ovrigel nekatere teze, vezane na antropocen oziroma geološko dobo sedanjosti.

Tretji simpozijski dan je postregel še z zadnjim nizom predavanj. Z vidika arhivistike je bil v tem panelu izredno zanimiv prispevek zgodovinarke Simone Hacke z univerze v Göttingenu, ki je predstavila jamske karte spodnjesaškega deželnega arhiva in izzive, povezane z njihovo hrambo v prihodnosti. Iz njenega predavanja se lahko povzame, da imajo v tamkajšnjem arhivu precej večje materialne (finančne, kadrovske, prostorske) možnosti za restavriranje in ustrezno hrambo jamskih kart, kot jih imamo slovenski arhivi. Sledil je prispevek Jensa Kuglerja, ki je predstavil dejstva in zgodovinsko ozadje jamske karte, upodobljene na portretu višjega rudarskega glavarja (Oberberghauptmann) Abrahama plemenitega Schönberga iz Freiberga iz 17. stoletja. Za njim je Tillfried Cernajsek iz avstrijskega Perchtoldsdorfa orisal ikonografijo svete Barbare na območju Republike Avstrije. Panel je zaključil Igor Pechenkin iz Moskve, ki je podrobneje predstavil življenje in delo ruskega geologa Vladimirja Arschinova (1879–1955) ter njegove znanstvene stike z nemškimi geologi na začetku 20. stoletja. Simpozij se je zaključil z diskusijo in s sklepnim delom, v katerem je mednarodni odbor Erbe sporočil kraj naslednjega 17. simpozija Erbe. Ta bo potekal v Sloveniji na Ravnah na Koroškem leta 2025.

Ob koncu velja omeniti, da so organizatorji za udeležence simpozija omogočili poleg vodenega ogleda mesta Freiberg tudi voden ogled novozgrajene univerzitetne knjižnice, novih depojskih prostorov tamkajšnjega mineraloškega inštituta ter dveh arhivov: rudarskega in mestnega arhiva v Freibergu. Iz pozicije slovenskega arhivista je zanimivo, kako uspe deželi Saški in mestu Freiberg (veliko kot Celje) vzdrževati lastno univerzo, univerzitetno knjižnico ter štiri samostojne arhive: univerzitetni, mestni, arhiv rudarskega glavarstva in zgodovinski rudarski arhiv. Vendar še bolj izstopa dejstvo, da imajo vsi ti nove depoje, ki niso vsi novogradnje. Del depojev je umeščen v zgodovinsko zaščitene objekte, ki so jih z inovativnimi arhitekturnimi in gradbenimi pristopi prezidali do te mere, da ustrezajo mednarodnim arhivskim standardom. Seveda je k temu pripomogla tudi tamkajšnja služba za varovanje nepremične kulturne dediščine, ki se je med dokončnim propadom nekega zgodovinsko pomembnega objekta ali njegovo sanacijo in prilagoditvijo sedanjim potrebam odločila za slednje.

dr. Vinko Skitek

90. nemški arhivski dan: Sodelovanje in medsebojni pogovori – komunikacija v arhivih

Bielefeld (Nemčija), 26.–28. september 2023

Po nekajletnem premoru, ki je nastal zaradi epidemije koronavirusne bolezni covid-19, so se nemške arhivistke in arhivisti spet zbrali na večdnevem zborovanju, tokrat v Bielefeldu v zvezni deželi Severno Porenje - Vestfalija, ki s 338.000 prebivalci po velikosti zaseda 18. mesto med nemškimi velikimi mesti.

Prvi dan so se zvrstila predavanja, ki so se delno prekrivala, tako da bom podrobneje opisala le nekatera, druge bom samo povzela iz programa: